

زراعت خصوصی گیاهان دارویی

جلد اول

علیرضا نورآبادی

دانشجوی دکتری گیاهان دارویی و معطر دانشگاه ارومیه

محمد مهدی امیری خوریه

کارشناس گیاهان دارویی و معطر، عضو باشگاه پژوهشگران جوان،

دانشگاه آزاد اسلامی، تاکستان، ایران

۱۳۹۱

سرشناسه	: نورآبادی، علیرضا، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: زراعت خصوصی گیاهان دارویی/ علیرضا نورآبادی، محمدمهدی امیری خوریه.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات؛ تاکستان: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تاکستان، ۱۳۹۱ -
مشخصات ظاهری	: ج.: مصور (رنگی).
شابک	: ج. ۱: ۶-۱۵۰۸-۱۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: گیاهان دارویی--پرورش
موضوع	: گیاهان دارویی
موضوع	: داروهای گیاهی
موضوع	: پزشکی سنتی
شناسه افزوده	: امیری خوریه، محمدمهدی، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی. سازمان چاپ و انتشارات
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تاکستان
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱/۱۴۷/۵۲۹۱ SB
رده بندی دیویی	: ۶۳۳/۸۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۰۸۴۱۴

عنوان کتاب: زراعت خصوصی گیاهان دارویی (جلد اول)

تالیف: علیرضا نورآبادی - محمدمهدی امیری خوریه

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی - سازمان چاپ و انتشارات با همکاری واحد تاکستان

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۱۵۰۸-۶

شابک:

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۹

مقدمه..... ۱۱-۱۰

فصل اول

تیره جعفری

(۱۲)

انیسون (۱۳)

مقدمه (۱۳)، مشخصات گیاه (۱۳)، نیازهای اکولوژیکی (۱۴)، کاشت (۱۵)، نیازهای غذای (۱۵)، داشت (۱۵)، برداشت (۱۶)، مواد موثره (۱۷)، خواص درمانی (۱۷)، موارد منع مصرف (۱۸)، کاربرد در طب سنتی (۱۸)، پراکنش (۱۸)، جدول دارویی (۱۹)

باریجه (۲۰)

مقدمه (۲۰)، مشخصات گیاه (۲۱)، نیازهای اکولوژیکی (۲۲)، کاشت و داشت (۲۳)، برداشت و فراوری (۲۴)، مشخصات صمغ (۲۶)، مواد موثره (۲۶)، خواص درمانی (۲۷)، کاربرد در طب سنتی (۲۷)، پراکنش (۲۸)

رازیانه (۲۹)

مقدمه (۲۹)، مشخصات گیاه (۲۹)، نیازهای اکولوژیکی (۳۰)، کاشت (۳۱)، داشت (۳۳)، برداشت (۳۴)، مواد موثره (۳۶)، خواص درمانی (۳۶)، پراکنش گیاه (۳۷)، کاربرد در طب سنتی (۳۷)، عوارض جانبی (۳۷)، جدول دارویی (۳۹)

زنیان (۴۰)

مقدمه (۴۰)، مشخصات گیاه (۴۱)، نیازهای اکولوژیکی (۴۱)، کاشت (۴۲)، مواد و عناصر غذایی (۴۲)، مواد موثره (۴۲)، خواص درمانی (۴۳)، کاربرد در طب سنتی (۴۳)، پراکنش گیاه (۴۳)

زیره سبز (۴۵)

مقدمه (۴۵)، مشخصات گیاه (۴۶)، نیازهای اکولوژیکی (۴۷)، کاشت (۴۷)، داشت (۴۹)، برداشت (۵۱)، مواد موثره (۵۲)، خواص درمانی (۵۲)، پراکنش در ایران (۵۳)، خواص ادویه ای (۵۳)، کاربرد در طب سنتی (۵۴)، جدول دارویی (۵۴)

شوید (۵۵)

مقدمه (۵۵)، مشخصات گیاهی (۵۶)، نیازهای اکولوژیکی (۵۷)، کاشت (۵۷)، فواصل کشت (۵۸)، داشت (۵۹)، برداشت (۶۰)، مواد موثره (۶۲)، خواص درمانی (۶۲)، نکات احتیاطی (۶۴)، کاربرد در طب سنتی (۶۴)، پراکنش (۶۴)، جدول دارویی (۶۵)

گشنیز (۶۶)

مقدمه (۶۶)، مشخصات گیاه (۶۷)، نیازهای اکولوژیکی (۶۷)، کاشت (۶۸)، تناوب کاشت (۶۹)، آماده سازی زمین (۶۹)، نیازهای غذایی (۷۰)، داشت (۷۱)، برداشت (۷۲)، مواد موثره (۷۲)، خواص درمانی (۷۲)، موارد احتیاط (۷۳)، کاربرد در طب سنتی (۷۴)، پراکنش (۷۴)، جدول دارویی (۷۴)

گلپر (۷۵)

مقدمه (۷۵)، مشخصات گیاه (۷۵)، نیازهای اکولوژیکی (۷۶)، آماده سازی خاک (۷۶)، کاشت (۷۷)، داشت (۷۸)، برداشت (۷۸)، مواد موثره (۷۹)، خواص درمانی (۷۹)، کاربرد در طب سنتی (۸۰)، عوارض جانبی (۸۰)، پراکنش (۸۰)

فصل دوم

تیره شب بو

(۸۱)

خردل سفید (۸۲)

مقدمه (۸۲)، مشخصات گیاه (۸۳)، کاشت (۸۴)، داشت (۸۴)، برداشت (۸۵)، مواد موثره (۸۵)، خواص درمانی (۸۶)، پراکنش (۸۶)

خاکشیر (۸۸)

مقدمه (۸۸)، مشخصات گیاه (۸۸)، کاشت (۸۹)، داشت (۹۰)، برداشت (۹۰)، مواد موثره (۹۰)، خواص درمانی (۹۰)، نکات احتیاطی (۹۱)، کاربرد در طب سنتی (۹۱)

قدومه (۹۲)

مقدمه (۹۲)، مشخصات گیاه (۹۲)، کاشت (۹۳)، داشت (۹۳)، برداشت (۹۳)، مواد موثره (۹۴)، خواص درمانی (۹۴)، کاربرد در طب سنتی (۹۵)، موارد احتیاط (۹۵)، پراکنش (۹۵)

فصل سوم

تیره کاسنی

(۹۶)

بومادران (۹۷)

مقدمه (۹۷)، مشخصات گیاه (۹۸)، کاشت (۹۹)، داشت (۹۹)، برداشت (۱۰۰)، مواد موثره (۱۰۰)، خواص درمانی (۱۰۱)، عوارض جانبی (۱۰۲)، کاربرد در طب سنتی (۱۰۲)، پراکنش (۱۰۲)، جدول دارویی (۱۰۳)

ترخون (۱۰۴)

مقدمه (۱۰۴)، مشخصات گیاه (۱۰۵)، نیازهای اکولوژیکی (۱۰۶)، کاشت (۱۰۶)، نیازهای غذایی (۱۰۸)، داشت (۱۰۹)، برداشت (۱۱۰)، مواد موثره و فرآوری (۱۱۰)، خواص درمانی (۱۱۱)، کاربرد در طب سنتی (۱۱۲)، پراکنش (۱۱۳)

کاسنی (۱۱۵)

مقدمه (۱۱۵)، مشخصات گیاه (۱۱۶)، نیازهای اکولوژیکی (۱۱۸)، کاشت (۱۱۸)، داشت (۱۱۸)، برداشت (۱۱۹)، مواد موثره (۱۲۰)، خواص درمانی (۱۲۱)، کاربرد در طب سنتی (۱۲۲)، پراکنش (۱۲۴)، جدول دارویی (۱۲۴)

گلرنگ (۱۲۵)

مقدمه (۱۲۵)، مشخصات گیاه (۱۲۶)، نیازهای اکولوژیکی (۱۲۶)، تهیه زمین (۱۲۷)، کاشت (۱۲۸)، داشت (۱۲۹)، آفات و امراض (۱۲۹)، تناوب (۱۳۰)، داشت (۱۳۱)، برداشت (۱۳۲)، مواد موثره (۱۳۳)، خواص درمانی (۱۳۳)

فصل چهارم

تیره نعناعیان

(۱۳۵)

اسطوخودوس (۱۳۶)

مقدمه (۱۳۶)، مشخصات گیاه (۱۳۷)، نیازهای اکولوژیکی (۱۳۸)، آماده سازی خاک (۱۳۸)، کاشت (۱۳۹)، داشت (۱۴۰)، برداشت (۱۴۰)، تناوب کاشت (۱۴۱)، مواد موثره (۱۴۱)، خواص درمانی (۱۴۱)، کاربرد در طب سنتی (۱۴۲)، بازار گیاه (۱۴۲)

بادریشبو (۱۴۴)

مشخصات گیاه (۱۴۴)، نیازهای اکولوژیکی (۱۴۵)، کاشت (۱۴۵)، داشت (۱۴۶)، برداشت (۱۴۶)، مواد موثره (۱۴۷)، خواص درمانی (۱۴۷)، کاربرد در طب سنتی (۱۴۷)، پراکنش (۱۴۸)

بادرنجبویه (۱۴۹)

مقدمه (۱۴۹)، مشخصات گیاه (۱۵۰)، نیازهای اکولوژیکی (۱۵۱)، کاشت (۱۵۲)، تکثیر رویشی (۱۵۴)، داشت (۱۵۴)، آفات و بیماری (۱۵۵)، برداشت (۱۵۵)، تناوب کاشت (۱۵۶)، مواد موثره (۱۵۶)، خواص درمانی (۱۵۷)، نکات احتیاطی (۱۵۸)، کاربرد در طب سنتی (۱۵۸)، پراکنش (۱۵۸)، جدول دارویی (۱۵۸)

نعناع (۱۶۰)

مقدمه (۱۶۰)، مشخصات گیاه (۱۶۱)، نیازهای اکولوژیکی (۱۶۲)، آماده سازی خاک (۱۶۳)، کاشت (۱۶۴)، داشت (۱۶۶)، برداشت (۱۶۷)، مواد موثره (۱۶۹)، خواص درمانی (۱۶۹)، کاربرد در طب سنتی (۱۷۰)، نکات احتیاطی (۱۷۰)، جدول دارویی (۱۷۱)

مرزه (۱۷۲)

مقدمه (۱۷۲)، مشخصات گیاه (۱۷۲)، نیازهای اکولوژیکی (۱۷۲)، کاشت (۱۷۴)، تناوب کاشت (۱۷۵)، داشت (۱۷۵)، برداشت (۱۷۵)، مواد موثره (۱۷۶)، خواص درمانی (۱۷۶)، موارد احتیاط (۱۷۷)، پراکنش (۱۷۸)، جدول دارویی (۱۷۸)

مرزنگوش (۱۷۹)

مقدمه (۱۷۹)، مشخصات گیاه (۱۷۹)، نیازهای اکولوژیکی (۱۸۰)، کاشت (۱۸۰)، نیازهای غذایی (۱۸۱)، داشت (۱۸۱)، برداشت (۱۸۲)، مواد موثره (۱۸۲)، خواص درمانی (۱۸۲)، کاربرد در طب سنتی (۱۸۳)، موارد احتیاط (۱۸۳)، جدول دارویی (۱۸۳)

مریم گلی (۱۸۴)

مقدمه (۱۸۴)، مشخصات گیاه (۱۸۵)، نیازهای اکولوژیکی (۱۸۶)، مواد غذایی مورد نیاز (۱۸۶)، کاشت (۱۸۷)، تکثیر رویشی (۱۸۸)، داشت (۱۸۸)، برداشت (۱۸۹)، مواد موثره (۱۹۰)، خواص درمانی (۱۹۰)، کاربرد در طب سنتی (۱۹۱)، موارد احتیاط (۱۹۱)، پراکنش (۱۹۱)

فصل پنجم

تیره بقولات (زیر تیره پروانه آسا)

(۱۹۳)

شیرین بیان (۱۹۴)

مقدمه (۱۹۴)، مشخصات گیاه (۱۹۵)، نیازهای اکولوژیکی (۱۹۶)، آماده سازی خاک (۱۹۶)، تاریخ و فواصل کاشت (۱۹۶)، کاشت (۱۹۷)، داشت (۱۹۸)، برداشت (۱۹۹)، مواد موثره (۲۰۰)، خواص درمانی (۲۰۰)، نکات احتیاطی (۲۰۱)، کاربرد در طب سنتی (۲۰۱)، پراکنش (۲۰۱)، جدول دارویی (۲۰۲)

فصل ششم

تیره فرفیون

(۲۰۳)

کرچک (۲۰۴)

مقدمه (۲۰۴)، مشخصات گیاه (۲۰۵)، نیازهای اکولوژیکی (۲۰۵)، کاشت، داشت و برداشت (۲۰۶)، مواد موثره (۲۰۷)، خواص درمانی (۲۰۷)، کاربرد در طب سنتی (۲۰۸)، عوارض جانبی (۲۰۸)، موارد منع مصرف (۲۰۹)، کاربرد (۲۰۹)، پراکنش (۲۱۰)، جدول دارویی (۲۱۰)

فصل هفتم

تیره گاوزبان

(۲۱۱)

گل گاوزبان (۲۱۲)

مقدمه (۲۱۲)، مشخصات گیاه (۲۱۳)، کاشت (۲۱۴)، برداشت (۲۱۵)، مواد موثره (۲۱۵)، خواص درمانی (۲۱۶)، کاربرد در طب سنتی (۲۱۷)، موارد احتیاط (۲۱۷)، پراکنش (۲۱۷)

گاوزبان ایرانی (۲۱۹)

مقدمه (۲۱۹)، مشخصات گیاه (۲۱۹)، نیازهای اکولوژیکی (۲۲۰)، کاشت (۲۲۰)، داشت (۲۲۱)، برداشت (۲۲۲)، ترکیبات شیمیایی (۲۲۳)، خواص درمانی (۲۲۳)، موارد احتیاطی (۲۲۴)

فصل هشتم

تیره بارهنگ

(۲۲۵)

اسفرزه (۲۲۶)

مقدمه (۲۲۶)، مشخصات گیاه (۲۲۷)، نیازهای اکولوژیکی (۲۲۸)، کاشت (۲۲۸)، داشت (۲۲۹)، برداشت (۲۳۱)، مواد موثره (۲۳۲)، خواص درمانی (۲۳۲)، کاربرد در طب سنتی (۲۳۳)، موارد احتیاط (۲۳۴)، پراکنش (۲۳۵)، جدول دارویی (۲۳۵)

فصل نهم

راسته گزنه (تیره شاهدانه)

(۲۳۶)

شاهدانه (۲۳۷)

مقدمه (۲۳۷)، مشخصات گیاه (۲۳۸)، نیازهای اکولوژیکی (۲۳۹)، کاشت (۲۴۰)، داشت (۲۴۱)، آماده سازی زمین (۲۴۲)، برداشت (۲۴۳)، مواد موثره (۲۴۴)، خواص درمانی (۲۴۵)، نکات احتیاطی (۲۴۶)، کاربرد در طب سنتی (۲۴۶)، پراکنش (۲۴۷)

فصل دهم

تیره زنبق

(۲۴۸)

زعفران (۲۴۹)

مقدمه (۲۴۹)، مشخصات گیاه (۲۵۰)، نیازهای اکولوژیکی (۲۵۱)، کاشت (۲۵۱)، تهیه زمین (۲۵۲)، انتخاب پیاز و زمان کشت زعفران (۲۵۳)، نوع و مقدار کشت پیاز زعفران (۲۵۴)، عملیات کاشت پیاز زعفران (۲۵۴)، آبیاری (۲۵۵)، داشت (۲۵۶)، وجین علف هرز (۲۵۷)، عملیات به زراعی زعفران (۲۵۷)، مواد موثره (۲۵۹)، خواص درمانی (۲۵۹)، عوارض جانبی (۲۶۰)، نگهداری (۲۶۰)، مهمترین اثرات (۲۶۰)، نکات قابل توجه (۲۶۱)، کاربرد در طب سنتی (۲۶۴)، جدول دارویی (۲۶۴)

فصل یازدهم

تیره بادمجانیان

(۲۶۵)

تاتوره (۲۶۶)

مقدمه (۲۶۶)، مشخصات گیاه (۲۶۷)، نیازهای اکولوژیکی (۲۶۷)، کاشت (۲۶۸)، نیازهای غذایی (۲۶۹)، داشت (۲۶۹)، برداشت (۲۶۹)، مواد موثره (۲۷۰)، خواص درمانی (۲۷۰)، کاربرد در طب سنتی (۲۷۱)، موارد احتیاط (۲۷۱)

فصل دوازدهم

تیره سداب

(۲۷۲)

سداب (۲۷۳)

مقدمه (۲۷۳)، مشخصات گیاه (۲۷۴)، نیازهای اکولوژیکی (۲۷۵)، کاشت (۲۷۶)، کشت مستقیم (۲۷۸)، کشت غیرمستقیم (۲۷۸)، داشت (۲۷۸)، برداشت (۲۷۹)، مواد موثره (۲۸۰)، خواص درمانی (۲۸۱)، کاربرد در طب سنتی (۲۸۲)، پراکنش (۲۸۳)

جداول (۲۸۴)

منابع (۲۸۷)

بسمه تعالی

مقدمه

درس زراعت خصوصی گیاهان دارویی یکی از درس های تخصصی رشته گیاهان دارویی می باشد. در این درس سی گیاه دارویی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می گیرد تا دانشجویان عزیز با این گیاهان مهم و اصلی آشنا شده و بتوانند شرایط مناسب کشت و خواص درمانی آن ها را یاد بگیرند. در کتاب پیشرویی شاعرزنان سعی بر آن شده است با استفاده از منابع علمی موجود و تجربیات علمی مولفان بهترین شرایط کشت این گیاهان مورد بررسی واقع شده و در آموزش شما دانشجویان گرامی به کار رود. این اثر خالی از اشکال نیست و شما عزیزان می توانید با این نظرات سودمند خود سبب رفع اشکالات احتمالی شوید. در پایان امیدوارم به نوبه موفق و سر بلند بوده و در راه اعتلای دانش و مسکن عزیز و اسلامی مان ایران سر بلند تر از همیشه کام بردارید. امید است شما آینده سازان ایران اسلامی موفق تر از همیشه در راه سر بلندی کشور عزیزمان کام بردارید و موفق و پیروز باشید.

محمّد خراوان - مولفان

مقدمه

همزمان با پیدایش انسان، استفاده از گیاهان دارویی نیز آغاز شد. با مطالعه در تمدن اقوام گذشته به مصرف گیاهان دارویی به عنوان دارو، سم، مواد پاک کننده و رنگ بر می خویم. منابع مواد شیمیایی ساخت دست بشر با مواد شیمیایی موجود در گیاهان، قهره ای در مقابل اقیانوس است و شاید جواب این سؤال که چرا کبد انسان توانایی تبدیل کوکول بیسی جدید به مواد قابل دفع را دارد، این باشد که کبد انسان از هزاران سال پیش به خاطر استفاده از گیاهان مختلف به عنوان دارو یا غذا با هیفت و سی از ترکیبات شیمیایی موجود در آن آشنایان شده است. برخی از ترکیبات شیمیایی موجود در گیاهان دارویی دارای ساختمان پیچیده ای است که در سنتز آن در آزمایشگاه غیر ممکن است. با صرف زمان و هزینه زیاد امکان پذیر است. در قرن ۱۸ و اوایل قرن ۱۹ محققان به شرف قابل توجهی در خالص سازی و شناسایی ترکیبات شیمیایی موجود در گیاهان دارویی و نحوه فرآورده های دارویی برای مصرف عرضه کردند. هم زمان با انقلاب صنعتی، علم شیمی شرف بیشتری داشت که باعث به وجود آمدن این تکنیک در محیط های علمی شد که می توان از طریق سنتز ترکیبات شیمیایی به خصوص مواد دارویی مثل دارو و درمان بیماری ها را حل کرد. به همین دلیل تولید داروهای شیمیایی در قرن بیستم سرعت روز افزونی پیدا کرد و داروهای گیاهی به دست فراموشی سپرده شدند. پس از مواجه شدن با مشکلات نظیر آلودگی آب و هوا و خاک که توسط کارخانجات تولید مواد شیمیایی ایجاد شده بوده و عوارض جانبی داروهای شیمیایی که بعضا پس از چند نسل ظاهری شوند به فکر استفاده از مواد طبیعی فناوری های غیر متعارف به طوریکه در کشورهای صنعتی مصرف داروهای گیاهی از مرز ۲۵ درصد گذشته است. تداوم گیاهان دارویی به طور دقیق مشخص نیست و در طول تاریخ استفاده از گیاهان دارویی با خرافات و آداب خاصی همراه بوده است. مصری ها و یونانی ها از اولین اقوامی هستند که از حدود ۲۷۰۰ سال پیش از میلاد مسیح از گیاهان به عنوان دارو استفاده می کردند. توفاست یکی از بزرگان ارسطو بنیانگذار مکتب دمان با گیاه است. دیو سکوری در قرن اول میلادی مجموعه ای را متشکل بر خواص دارویی ۴۰۰ گیاه جمع آوری نمود که این اثر شایسته ای از مطالعات در قرون بعد گردید. در قرن های هشتم تا دهم میلادی ابوعلی سینا و محمد زکریای رازی سبب توسعه دانش دمان با گیاه شدند و در قرن سیزدهم ابن سینا خصوصیات بیش از ۴۰۰ گیاه را در کتابی گردآوری نموده و در قرن نوزدهم داروهای شیمیایی به سرعت جایگزین

بسیاری داروهای گیاهی گردید. پس در اواخر قرن بیستم عوارض جانبی و مضر داروهای شیمیایی سبب رویکرد دوباره دانشندان به گیاهان دارویی شد به طوری که این دوره را رنسانس گیاهان دارویی نامیدند. تا قرن نوزدهم گیاهان دارویی به شکل بسیار ابتدایی مورد مصرف قرار می گرفتند تا این که استخراج مولو مؤثره گیاهی، از قرن نوزدهم آغاز گردید. دلایل استخراج مولو مؤثره گیاهی و خالص سازی و به کارگیری آن در فرمولاسیون های دارویی را می توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- ۱- عدم امکان نگهداری گیاهان به مدت طولانی.
 - ۲- عدم دسترسی سریع به گیاهان.
 - ۳- عدم مقدار معینی به منظور مقدار مصرف تجویز آن به بیمار.
- نظریه کاربرد گیاهان دارویی در زمینه های مختلف این گیاهان در سه گروه اصلی گیاهان دارویی، گیاهان ادویه ای، گیاهان عطری طبقه بندی می شوند اما به طور کلی گیاه دارویی به گیاهی اطلاق می شود که در یک یا چند اندام خود حاوی مولو مؤثره باشد، داشت و برداشت آنها صرفاً به منظور استفاده از این مواد انجام گردد. بنابراین با آن که اندام های برخی گیاهان نظیر برگ های گردو و کاکل ذرت و پوست میوه لوبیا حاوی مولو مؤثره ای هستند که کاربرد های دارویی نیز دارند ولی از این نظر که کاشت، داشت و برداشت این گیاهان تنها به منظور استفاده از این گیاهان تنها به منظور استفاده از مواد مؤثره موجود در آن با انجام نمی گیرند گیاه دارویی محسوب نمی شوند.